THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

קיין איבערפלוס פון סחורה

עס איז די מיינונג פון א סך עקאָנאָמיסטן, פאַבריקאַנטן און סוחרים, אז ס'איז אין דעם אַמעריקן קרייזיס ניטא קיין איבערפלוס פון אינדוסטריעלע פּראָדוקטן. דער קרייזיס איז נים געקומען מיטאמאָל, און דערווארטנדיק אים, האָבן די פאַבריקאַנטן נאָך פריער באַגרעניצט זייער פּראָדוקציע.

דער פאַקט איז, אז סוחרים האָבן שוועריקייטן צו קריגן געוויסע סחורות, און עס סתם זיי די דאָזיקע באַקסלען אין די פאַבריקן. דער פאַקט איז אויך, אז די פריהערדיקע פאַבריקאַנטן פּראָדוקטן זיינען זייער ווייניק געפאַלן אין דעם אַמעריקן קרייזיס. אין אַז עס זיינען דאָ ווייניק סענסאַציאָנעלע "אַוויסראַטנע אַרטיקלען", האָט זיינען געווען א גרויסע נונג אין די קרייזיס האָט מיט געדיקן פון די פריערדיקע יאָרן.

איך פריהערדיקע פאַבריקאַנטן זיינען רעדוצירט געוואָרן, איז דאָס כלומר אין אַמעריקע, אין דאָס דיל דייל פּראָדוקטן זיינען ביליקער געוואָרן. — דאָס באַטרעפט כלומר אין אַ קליינעם פּראָצענט דעם פרייז פון'ם פאַרקויפן פּראָדוקט.

וואו עס איז דאָ א גרויסע אַבערפּראָדוקציע און וואו פריהיר זיינען מאַקע באַמת געפאַלן ביז צום מאַטע עקסטרעם. איז דאָס אין דער לאַנד־ווירטשאַפט, הייפּטזאַכלעך אין דער תבואה פּראָדוקציע. די פריהיר פון וויץ און אַנדערע תבואות זיינען אַרום צוריקגעקומען אין אַ גרויסע צאָנדליקער יאָר.

עס זעט דערפאַר אויס, אז דער האַרצל פון דעם קריזיס קאָנסער ליגט אין דער לאַנדווירטשאַפט. די פאַבריקס זיינען רעלאַטיוו אין־דוסטריע א וויכטיקן טייל פון איר מאַרק; מיט זי פאַרקלענערן איר פּראָדוקציע, וואַרפט זי אַרויס אַרבעטער אין'ן גאַנץ, ווערט די צאָל קונים פון פּראָדוקטן נאָך מער באַשריינקט. אין דער קריזיס ווערט נאָך מער פאַרשאַרפט.

און דעם פאַרמערס לאַנד איז דערווייל באַזונדערס שווער, ווייל, בעלת די פריהיר אויף זיינע פּראָדוקטן האָבן דערגרייכט דעם אָפּגרונט. קאָן ער ניט קויפן קיין שמאַטיקע פּראָדוקטן נים באַצאָלנדיק פאַר זיי כמעט דעם פולן פריעריקן פריז. און פון וואַנען זאָל ער דאָס סיידן נעמען?

דער קריזיס קאָן אַזוי נים ליקווידירט ווערן, וואו דער פאַרמער וועט נים צוריק אַוועקגעשטעלט ווערן אויף די פיס און וועט ווערן א קונה פון פּראָדוקטן.

ווי דער פאַרמער וועט ווערן צוריק א קונה, וועלן זיך די רעדער פון דער אינדוסטריע צוריק אָנהויבן דרייען.

דער פאַרמערס פּראָבלעם איז אַזוי א נאַציאָנאַלע פראַגע, און עס דאַרף זיין די אויפגאַבע פון דער פעדעראַלער רעגירונג צו טאָן עמוואָס ממשות'דיקעס צו רעטן דעם פאַרמער, און אַזוי אויך אַרויסציען דאָס לאַנד פונ'ם קלעם.

די פאָלקס־ציילונג פאַר'ן נאַציאָנאַל־פאָנד

קאַרגע זיבן טויזנט פונט, — עטלאַכע און דרייסיק טויזנט דאָלאַר.— איז אין די לעצטע זעקס וואָכן געשאַפן געוואָרן אינ'ם אַרימען אַרין־ישראל פאַר'ן נאַציאָנאַל פאָנד, — דריי מאָל מער, ווי אין דעם זעלבן פעריאָד לעצטן יאָר. די אַרין־ישראל'דיקע אַרבעטער, וואָס פאַרדיענען אין דורכשניט ווייניקער ווי א דאָלאַר א טאָג, האָבן זיך באַזונדערס אויסגעצייכנט מיט זייערע ביישטייערונגען.

דאָס איז געווען דער ענטפער פון דעם אַרין־ישראל'דיקן ישוב אויף פעספילדס ווייסן פאַפּיר, וואו דער נאַציאָנאַל פאָנד איז געמאַכט געוואָרן די צייל־ברעם פאַר די שאַרפסטע אַטאַקעס.

די ווייניפעגער אידן זיינען אויך אויפגערעגט געוואָרן פונ'ם ווייסן פאַפּיר. די אַנדערהאַלבן טויזנט אידן וואָס זיינען געקומען צו דער פּראָטעסט פאַרזאַמלונג קענען דעם ווייסן פאַפּיר זיינען געווען דער אויסדרוק פון די גע־פילן פון פּראָטעסט און אַנטרויסונג פונ'ם ווייניפעגער אידנטום.

א פּראָטעסט וואָס דריקט זיך אָבער בלויז אויס אין ווערטער קאָן נים ברייגגען קיין ממשות'דיקע רעזולטאַטן, סיידן ער זאָל גלייך אויסגעדריקט ווערן אויף אין מעשים. די ווערטער פאַרגעסן זיך, אָבער די מעשים שטעלן עס אָפּ דעם שפּור אין דער געשיכטע.

די ווייניפעגער אידן דאַרפן איצט אויסדריקן זייער פּראָטעסט קעגן דעם ווייסן פאַפּיר דורך דעם וויכטיקסטן און דויערנדיקן טייל פון זייער ענטפער אויף דער אַמאָקע אויף דער אידישער אַרבעט אין אַרין־ישראַל, — זיי דאַרפן עס איצט אויסדריקן אין מעשים.

א פאָלקס־ציילונג פאַר'ן נאַציאָנאַל־פאָנד פאַנגט זיך דאָ אָן דעם זונ־טאָג, ערב הנוכה. יעדער איד, מאַן אין פרוי, וועלן אויפגעפאָדערט ווערן בייצוטראָגן זייער חלק פאַר'ן נאַציאָנאַל־פאָנד. און דערמיט אויסדריקן זייער פּראָטעסט קעגן ווייסן פאַפּיר און דעמאָנסטרירן די אידישע אַנשלאָסענהייט פאַרצוזעצן די אַרבעט אין אַרין־ישראַל, נים געקוקט אויף אַלע שטערונגען.

דאָס געלט וועט זיך דערנאָך פאַרוואַנדלען אין אידישן באָדן, אין נייע אידישע קאָלאָניעס, אין א גרעסערן, פעסטערן און מער איינגעפונדעוועטן אידישן ישוב אין אַרין־ישראַל.

דאָס וועט זיין דער בעסטער, שטאַרקסטער און ווירקזאַמסטער ענט־פער פונ'ם אידישן פאָלק אויפ'ן ווייסן פאַפּיר, וואָס האָט פּרובירט צו באַ־רויבן די אידן פון די רעכט, וואָס זיינען זיי פריער צוגעזאָגט געוואָרן.

טשאַרלס לעווינס אַרעסט

עס איז קיין נייעס נים. אַז די פּאָליציי זאָל מאַכן א טעות און אַרעס־טירן אַן אומשולדיקן מענשן. עס איז דאָך אפילו קיין נייעס נים, אַז די גע־רעכטיקייט אליין זאָל פאַר'משפּ'ן אַן אומשולדיקן מענשן.

אָבער די געשיכטע פונ'ם אַמעריקאַנער אידישן לופט־פליערי ליבהאָ־בער, טשאַרלס לעווין, וועלכער איז אַרעסטירט געוואָרן אין ווין אויף דע־קלאַגע פון מאַכן פאַלשע פראַנצויזישע פראַנקן, זעט אויס צו זיין מער ווי א טעות פון דער פּאָליציי.

עס איז לכתחילה געווען אַן אומזין צו מאַכן די דאָזיקע קלאַגע קעגן לעווינען. ער איז א מיליאָנער, און וואָס פאַר א זינען האָט עס פאַר אים צו מאַכן פאַלשע פראַנצויזישע קופּערנע מטבעות און דערנאָך אַראָפּברייגגען זיי . . .

אָבער לעווינס טענות האָט מען איגנאָרירט. מען האָט אים אַרעס־טירט און מען האָט אים געהאַלטן אַזוי לאַנג, ביז ס'איז געוואָרן איינגאַנצן קלאָר ווי לעכערלאַך עס זיינען די "באַוויזן" קעגן אים, — און ערשט דאַן האָט מען אים באַפרייט.

עס איז דערפאַר זייער שווער צו באַפרייען זיך פון דעם חשד, אַז מיט'ן אַרעסט האָט זייער פיל געהאַט צו טאָן לעווינס אידישקייט און דער אַנטיסעמיטיזם פון דער עסטרייכער פּאָליציי. ווען לעווין וואָלט געטראָגן דעם נאָמען מאָרגאַן אָדער וועלכן ס'איז אַנדער ריין אַמעריקאַנער נאָמען, וואָלט די עסטרייכער פּאָליציי נים געוואַגט צו אַרעסטירן און צו האַלטן אים אונטער אַרעסט אויף אַזא לעכערלאַכער קלאַגע.

אין עסטרייך איז דאָס שוין קיין נייעס נים. דער פּראָצעס פונ'ם אי־דישן סטודענט האַלזמאַן איז געווען אַזא מין אַנטיסעמיטישע אפערע.

מיר זיינען רואיק ווען איר זייט ניט רואיק

פון י. אייגער (ירושלים)

מיר זיינען געפאָרן אַנקוקן מפּריץ־חיפה (חיפה'ער גאַלף), וואו מען האָט איצט פאַרענדיקט די קאָלאָסאַלע אַרבעט פון אויסטריקענען דאָרט און געווען מאַ־כען א שטח פון 30-40 טויזנט דונאַם באָדן, דורכגעפירט פון דעם אידישן נאַ־ציאָנאַל פאָנד, צו וועלכן ער באַלאַנגט. דאָס איז ניט געווען קיין פייערונג, גי־כער אַן אינספּעקציע פון אידישע כחות — פיזישע און שעפּערישע. איך וועל נאָכהער דערציילן וועגן דער דאָזיקער וואונדערבאַרער אַרבעט, וועלכע יעדער איד וואָלט כאָטש איין מאָל אין לעבן באַראַרפט זעען. אָבער מען איז געפאָרן מיט גרויס אינטערעס פון אַנפאַנג אָן, נאָך איידער מען האָט געזעען די אַר־בעט, ווייל דאָס איז די אַרבעט פונם אידישן נאַציאָנאַל פאָנד, צו וועלכן יע־דער איד באַציט זיך מיט גלויבן און מיט א באַזונדערן טיפן געפיל, מיט הארציקער סימפּאַטיע. און איצט, ווען די ענגלישע רעגירונג האָט ברוטאַל אַנ־פון יעדן איד פאַרפּלאָמבט די וואַכ־זאַמקייט צו איר; יעדער פילט זיך יו־ער שטייט אויף דער וואַך אָפּצוהיטן די נאַנצקייט און פולמאַכטיקייט פון איר אַר־בעט. און נאָך א גרויסער צוציאונגס מאַ־מענט איז דאָ געווען, וואָס מען האָט גע־וואוסט, אַז דאָרט וועט אויף זיין דער הויפּט פונם קרן קימת — מנחם אויסיש־קין, דער שמאַרקער און גאַנצער איר־ווערלכער סימבאָליזירט אַזוי פאַלקאָם די אידייע און צילן פונ'ם דאָזיקן פאָנד. עס האָט זיך געוואָלט זעען אויסישקין'ען

א פויגל האָט אויך א חוץ און א שוואַלב האָט אויך א נעסט. (גם צפור מצאה ודור קן לה (תהלים פ"ד : ג.)

דער איצט געגנג באַוואוסטער פאַס־פילדס "ווייסער פאַפּיר" פון לעצטן פאַקטאָבער, וועלכער שטעלט אָפּ כמעט אינגאַנצן די אידישע אימיגראַציע קיין אַרין־ישראַל און פאַרווערט אידן קויפן לאַנד ביי די אַראַבער, איז א גלייכער פּועל יוצא פון דער באַוואוסטער "באַל־פור דעקלאַראַציע" פון נאָוועמבער 1917 וועלכע זאָגט צו, די אידן א נאַציאָנאַלע היים אין אַרין־ישראַל, וועלכעס קאָן פאַרווירקלאַכט ווערן נאָר דורך אימיגראַ־ציע און קאָלאָניזאַציע; און ווי ווייט קענגשטעלנט די צוויי דאָקומענטן זיינען איינער צום אַנדערן, דאָך דערקלערט לאָרד פאַספילד אַז זיין ווייסער פאַפּיר האָט ניט בכוונה אויף אָפּגיין כאָטש אויף א האָר פון דער באַלפור דעקלאַרא־ציע. אָבער אויף קלאָר מאַכט אָט דעם פּאָליטישן וואונדער מוזן מיר דאָ אויס־זוגן אין פולן טעקסט די באַלפור דעקלע־ראַציע:

"זיין מאַיעסטעטס רעגירונג איז גע־נויגט צום גונסטן פון גרינדונג אין אַרץ־ישראל א נאַציאָנאַלע היים פאַרן אי־דישן פאָלק און וועט אויסנוצן איר שטאַרקסטע אָנשטרענגונג אויף פאַר־גרינגערן די דערגרייכונג פון דעם דאָ־זיקן אָביעקט. זייענדיק פאַרשטאַנען אַז קיין זאַך טאָר ניט געטאָן ווערן וועל־כעס קאָן שאַדן ברייגגען די ציוויל־ע אָדער רעליגיעזע רעכט פון די עקזיסטירנדע ניט־אידישע געמיינדעס אין אַרץ־יש־ראל, אָדער די רעכט און פּאָליטישן צו־שטאַנד וואָס די אידן געניסן אין וועל־כער ס'ניט איז אַנדער לאַנד".

לויט דעם פירוש פון די מחברים פון די ווייסע פאַפּירן, איז די באַלפור דע־קלעראַציע א צווייענדיקע אונטערנעמונג מיט א פאַרראַפּלטער התחייבות; צו די אידן און צו די אַראַבער, — דער ער־שטער טייל פון דער דעקלעראַציע מיינט, אמת, גרימדן א אידישע היים אין אַרץ־ישראל, דער צווייטער טייל, אָבער זאָגט צו די אַראַבער אַז זיי וועלן ניט ווערן געשעדיקט דורך דער דאָזיקער אונטערנע מונג, און אַזוי ווי יעדער דערגרייכונג לטובת די אידן, איז שעדלאַך פאַר די אַראַבער, איז בכן — איז פאַספילדס ווייסער פאַפּיר!

דאָס אויסטייטשן פון דער באַלפור דעקלעראַציע אַז זי איז צוזאַמענגעשטעלט פון צוויי טייל וועלכע קאָנען ניט שטי־מען און זיינען זיך שטענדיק סותר איינס דאָס אַנדערע, איז א פּועל יוצא פון די מחברים'ס אויסטייטשן די ווער־טער: "אידישע נאַציאָנאַלע היים", וואָס פון זייער אמת'ן און לאָגישן פּשט, אַז דאָס מיינט א אידישע לאַנד, קאָנטראַ־לירט אים אַליין, איז דאָס ביסלאַכ־ביז עס איז געקומען דערצו אַז א גרוי־סער און באַוואוסטער בריטישער שטאַטס מאַן (משווירטשיל) האָט דאָס אויסגע־טייטשט אַז דאָס מיינט א העבריאַישע ציוויטונג אין אַרץ־ישראל און א הויפּט ראַבינאַט אין ירושלים . . .

אָבער ווי אַזוי האָט דאָס דאָס אידי־שע פאָלק פאַרשטאַנען? די וואָס האָבן אין דער מינוט פון דער דערשיינונג פון דער דעקלעראַציע זיך געשטעלט אויף זייערע פיס און אָנגענומען שיקן אַהין זייערע בעסטע זין און זייערע שווער אַפּגעשפּאַרטע פּענס, וואָס האָבן אַנב אויסגעמאַכט שווערע מיליאָנען אויף צו־גרייטן די היים. דורך רייסן שטיינער, טרוקענען זומפּן, שניידן באַקעמפן מאַלאַריעס מיט טראַטאַמעס, מאַכן פון מדבר פרוכטבאַרע פעלדער און פון ברע־נעדיקע זאַמפּן בלייענדע גערטנער. וואָס האָט "אידישע נאַציאָנאַלע היים" גע־מיינט צו זיי?

די אידן האָבן פאַרשטאַנען, פונקט ווי יעדער עראַלאַכער ניטאיד דאַרף פאַר־שטיין, אַז "אידישע נאַציאָנאַלע היים" וויין מאָדיפיצירט און איינגעשרומפּן מיינט ניט אַנדערש ווי א אידישער שטאַט, מיט א אידישער מאַיאָריטעט, מיט אַזוי פיל אידיש וויפיל ענגלאַנד איז ענגליש, אָדער פראַנקרייך איז פראַנ־צויזיש. — אַנדערש, קאָן די אידישע נאַציאָנאַלע היים פלוצלונג ווערן ניט א "אידישע" און ניט א "נאַציאָנאַלע" און ניט א "היים". — נענוג לענדער האָבן מיר אויפגעבויט אין דער וועלט פאַר אַנדער ענערגיע, אונזער פייאָניקייט און

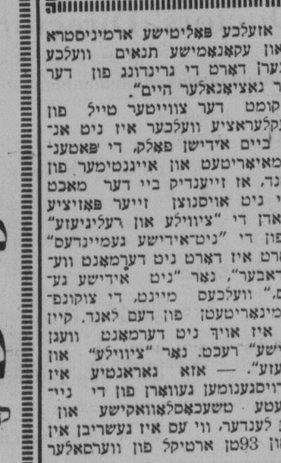

מער: "אידישע נאַציאָנאַלע היים", וואָס פון זייער אמת'ן און לאָגישן פּשט, אַז דאָס מיינט א אידיש לאַנד, קאָנטראַ־לירט אים אַליין, איז דאָס ביסלאַכ־ביז עס איז געקומען דערצו אַז א גרוי־סער און באַוואוסטער בריטישער שטאַטס מאַן (משווירטשיל) האָט דאָס אויסגע־טייטשט אַז דאָס מיינט א העבריאַישע ציוויטונג אין אַרץ־ישראל און א הויפּט ראַבינאַט אין ירושלים . . .

אָבער ווי אַזוי האָט דאָס דאָס אידי־שע פאָלק פאַרשטאַנען? די וואָס האָבן אין דער מינוט פון דער דערשיינונג פון דער דעקלעראַציע זיך געשטעלט אויף זייערע פיס און אָנגענומען שיקן אַהין זייערע בעסטע זין און זייערע שווער אַפּגעשפּאַרטע פּענס, וואָס האָבן אַנב אויסגעמאַכט שווערע מיליאָנען אויף צו־גרייטן די היים. דורך רייסן שטיינער, טרוקענען זומפּן, שניידן באַקעמפן מאַלאַריעס מיט טראַטאַמעס, מאַכן פון מדבר פרוכטבאַרע פעלדער און פון ברע־נעדיקע זאַמפּן בלייענדע גערטנער. וואָס האָט "אידישע נאַציאָנאַלע היים" גע־מיינט צו זיי?

אַ